

مطالعه تغییرات الگوی خانواده با تاکید بر نقش شبکه‌های اجتماعی: پژوهش کیفی

کارشناسی ارشد، گروه ارتباطات، دانشکده علوم ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

ندا خفری*

neda.khafri@gmail.com

ایمیل نویسنده مسئول:

پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۰۳

دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۰۷

فصلنامه علمی پژوهشی
خانواده‌درمانی کاربردی

شاپا (الکترونیکی) ۲۴۳۰-۲۷۱۷

<http://Aftj.ir>

دوره ۴ | شماره ۴ پیاپی ۱۸ | ۱۰۲-۸۵

پاییز ۱۴۰۲

نوع مقاله: پژوهشی

به این مقاله به شکل زیر استناد کنید:

درون متن:

(خفری، ۱۴۰۲)

در فهرست منابع:

خفری، ندا. (۱۴۰۲). مطالعه تغییرات الگوی

خانواده با تاکید بر نقش شبکه‌های اجتماعی:

پژوهش کیفی. خانواده‌درمانی کاربردی. ۴(۴)،

۱۰۲-۸۵.

چکیده

هدف: خانواده یکی از نهادهای اجتماعی تاثیرگذار در جوامع مختلف است که در دهه‌های اخیر با تغییر و تحولات گسترده‌ای مواجه شده است. محققان و صاحب‌نظران حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی عوامل مختلفی نظیر توسعه شهرنشینی، توسعه دانشگاه‌ها و ارتقای سطح علمی شهروندان و توسعه رسانه‌های جمعی و اجتماعی را در این تغییرات موثر می‌دانند. لذا هدف اصلی این پژوهش، فهم و کشف مفاهیم جدید شکل گرفته در نهاد خانواده با توجه به نقش کلیدی شبکه‌های اجتماعی بوده است. اینکه شبکه‌های اجتماعی چه مقوله‌های کلان و خردی را وارد نهاد خانواده کرده‌اند و رویکرد اعضای خانواده به چه نحوی دگرگون شده است؟ **روش:** این پژوهش از نوع رویکرد کیفی و شیوه نظریه داده بنیاد است. برای جمع آوری داده‌ها با ۱۵ نفر از زنان و مردان مصاحبه عمیق انجام شد و در نهایت برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده شده است. **یافته‌ها:** نتایج حاصل از فرآیند کدگذاری داده‌ها نشان داد که از بین ۱۳۱ مفهوم، ۹ مقوله خرد و ۳ مقوله عمده ساخته شد و در پایان، مقوله محوری شبکه‌ای شدن خانواده استخراج گردید. براساس نظر مشارکت‌کنندگان این پژوهش در سال‌های قبل از دهه ۷۰ مقوله‌های تعاملات انحصاری، سلطه پدرسالاری و غلبه ارزش‌های دینی و سنتی شرایطی را برای تعیین‌گری سنت به وجود آورده بود. **نتیجه‌گیری:** «ظهور عصر جدید» و «سبک زندگی موبایلی» منجر به «مدرن شدن ساختاری و کارکردی خانواده» گردیده که با مجموعه شرایط تاثیرگذار مقوله‌های «جابه‌جایی در قدرت»، «مهباشدن فرصت‌های جدید»، «دگردیسی ارزشی» و «تحول ساختاری در خانواده» به سمت «فردی شدن نهاد خانواده» گراییده است.

کلیدواژه‌ها: خانواده، تغییرات خانواده، شبکه‌های اجتماعی، شبکه‌ای شدن خانواده.

مقدمه

خانواده یکی از بنیادی‌ترین نهادهای اجتماعی و از بنیان‌های جامعه به حساب می‌آید چرا که استمرار و تداوم جامعه به این نهاد وابسته است. چنان‌چه ویلیام گود بر این باور است که خانواده هسته اصلی شکل اجتماعی است و به مثابه نظام اجتماعی کوچکی است که زیربنای جامعه بزرگ است. در نتیجه، خانواده به عنوان یکی از اجزای جامعه باید در متن جامعه دیده شود و تغییرات آن، توأم یا به دنبال تغییرات جامعه، مورد مطالعه قرار گیرد. تغییراتی که در چند دهه اخیر، با گسترش فرآیند نوسازی در ساختار و کارکرد خانواده به وجود آمده، گسترده‌تر از تغییراتی است که در دهه‌های گذشته رخ داده است به نحوی که این تغییرات و دگرگونی‌ها در کشورهای غربی و صنعتی بسیار پیشروی کرده‌اند و در حال جهانی شدن هستند (گیدنز، ۱۳۸۸، به نقل از کهنه پوشی و همکاران، ۱۳۹۶). به بیان بهتر، خانواده برحسب کارکردهای مختلف، یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی در طول تاریخ بشر محسوب می‌شود. نهاد خانواده در دهه‌های اخیر تغییر و تحولات عمیقی را تجربه کرده است. تحولاتی که به جامعه خاصی محدود نمی‌شود بلکه در سطح جوامع مختلف جهان وجود دارد (رایمو و همکاران، ۲۰۱۸). بنابراین، درک و شناخت خانواده، به خصوص مسائل آن یکی از بنیان‌های اساسی نظریه‌های عمده جامعه‌شناسی است. کانگر (۱۹۹۰) معتقد است که اعصار سخت اقتصادی در جامعه، نتایج زیان باری برای خانواده‌ها، از جمله احتمال وقوع گسیختگی خانواده و بی‌سامانی آن دارد. محرومیت اقتصادی، تعاملات مثبت زوجین را کاهش و آنان را به سمت مسائلی چون اختلاف‌های خانوادگی، طلاق و خیانت خانوادگی سوق می‌دهد. بخصوص، مشکلات اقتصادی در بین زوجینی که منافع خانوادگی آن‌ها برای بقای زندگی در سطح استاندارد نیست، زندگی زناشویی آنان را بی‌ثبات می‌سازد (زاهدی و همکاران، ۱۳۹۳). بر همین اساس، رنه کونینگ معتقد است که بر طبق تقسیم‌بندی جامعه‌شناسی کلان و جامعه‌شناسی خرد، دو نوع بررسی از پدیده خانواده ضروری است. اول نگرش به خانواده در ارتباط با کل جامعه، با در نظر گرفتن مناسبات کلی جامعه و هم‌چنین بررسی رابطه نظام خانواده با پاره‌نظام‌های دیگر و دوم نگرش به خانواده به عنوان نظامی خاص، یعنی گروه کوچک با ساختار و کارکرد خاص خود. در این دیدگاه خانواده به عنوان یک گروه اجتماعی بررسی می‌شود. این گروه اجتماعی ویژگی‌های خاصی دارد که متفاوت از سایر گروه‌ها است. رنه کونینگ تغییرات خانواده - گروه اولیه یا گروه صمیمی را با توجه به مناسبات آن با جامعه‌ای که در روند سرمایه‌داری بوجود آمده با اصطلاح «ناهماهنگی» مشخص می‌کند. از مفهوم نابسامانی نیز برای روندی استفاده می‌کند که نمایشگر اختلالات و روابط درونی و روابط گروهی خانواده است (اعزاز، ۱۳۷۶).

حال همه این تأکیدات بر خانواده در دهه‌های اخیر اهمیت مضاعف می‌یابد، گیدنز در توضیح عصر جدید استدلال می‌کند که مهم‌ترین ویژگی مدرنیته بازانديشانه، افول معنای زمان و مکان از یک سو و امکان بازانديشی از سوی دیگر است؛ این امر موجب شده که افراد به راحتی از قید و بندهای مربوط به زمان و مکان رهایی یابند و گیدنز آن را «از جا کنده‌گی» نامیده است. فرایندی که همراه با بازانديشی، امکان انتخاب از بین شیوه‌های مختلف را برای افراد فراهم می‌کند. گیدنز این امکان انتخاب را با عنوان «شخصی شدن» توصیف کرده و با تأکید بر تغییرات جمعیت شناختی ذکر شده، عرصه خانواده را مهم‌ترین مصداق ظهور عصر جدید توصیف کرده است؛ عرصه‌ای از روابط شخصی مبتنی بر انتخاب فردی که درونمایه اصلی

آن را نه الزامات بیرونی بلکه خواسته‌های فردی شکل می‌دهد و در پدیده‌هایی چون «عشق رمانتیک» و «روابط ناب» بروز می‌کند (ملکی وهمکاران، ۱۳۹۴). این بازاندیشی و شخصی شدن با اینترنت که خود مهمترین مصداق این عصر جدید است در حیطه حوزه عمومی که پیوند محکمی با خانواده دارد مشخص است. حوزه عمومی مورد نظر هابرماس، فضایی است که در آن، افراد به شیوه عقلانی بتوانند به بحث بپردازند و به توافق برسند. افراد در این محیطها بتوانند به طور برابر شرکت کنند، قدرت در این بحثها دخالتی ندارد. هر موضوعی بتواند در این بحثها مطرح شود. در این بحثها افراد بتوانند مسائل خصوصی خود را طرح کنند؛ این بحثها همیشه باز است و می‌توان به آن رجوع و درباره آن بحث کرد. محیط اینترنت این فضا را فراهم کرده و شرایط حوزه عمومی مورد نظر هابرماس را تا حدودی داراست. حوزه عمومی هابرماس عرصه‌ای است که در آن، افراد به منظور مشارکت در مباحث باز گرد هم می‌آیند و کنش ارتباطی از طریق بیان و گفتگو تحقق می‌یابد. در فضای محیطهای تعاملی اینترنت، بحث شرایط آرمانی سخن مورد نظر هابرماس تحقق می‌یابد. هابرماس بر این اعتقاد است که نیازهای اساسی یا اصیل معینی وجود دارد که همه افراد کاملاً آزاد آنها را دارند و این نیازها توسط هر کس که صمیمانه وارد یک گفتگوی عملی شود، ضرورتاً کشف خواهد شد. با توجه به اینکه در محیط اینترنت، به ویژه در محیط تعاملی اینترنت، افراد به راحتی می‌توانند نیازهای خود را مطرح کنند و این طرح نیازها باعث شکل گیری فضای گفتگو و مباحثه شده و در این مباحثه، افکار جدیدی شکل می‌گیرد (پیوزی، ۱۳۷۹).

با نگاه به همه این تعاریف و مطالعات پیشین در این زمینه می‌توان گفت در گذشته نهاد خانواده به لحاظ ساختاری در شهر و روستا به صورت گسترده بوده و هسته مرکزی تولید و اقتصاد به شمار می‌آمد، پدر در خانواده از قدرت بالایی برخوردار بود و امر و نهی وی بر بچه‌ها پذیرفتنی می‌نمود. در این سیستم خانواده، تعاملات بیشتر از نوع درون گروهی و محدود بود ولی با ورود مظاهر نوسازی و مدرنیزاسیون و فراگیری استفاده از فناوری به خصوص موبایل و شبکه‌های اجتماعی، تغییرات گسترده‌ای در خانواده به وجود آمد. این تغییرات در ساختار و کارکرد خانواده شکل گرفت، بدین معنی که خانواده هسته‌ای جایگزین خانواده گسترده شده و بسیاری از کارکردهای خانواده به نهادهای اجتماعی دیگر واگذار شد (توماس، ۲۰۱۳؛ کالوجراکی، ۲۰۰۹). با تغییر ساختار اجتماعی و فرهنگی جامعه ایران در نتیجه بهبود شاخص‌هایی همچون صنعتی شدن، شهرنشینی، افزایش تحرک اجتماعی، توسعه وسایل ارتباط جمعی و استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی زمینه مساعدی برای بروز تغییرات در ارزشها و نگرش‌های سنتی اعضای خانواده ایرانی به وجود آمده است (آزادارمکی و ظهیری نیا، ۱۳۸۹). در این میان بسیاری از مطالعات پیشین بر نقش پررنگ تکنولوژی موبایلی و شبکه‌های اجتماعی در بسترسازی برای تغییرات ارزش‌های مرتبط با خانواده تاکید دارند. شبکه‌های اجتماعی به عنوان یکی از گونه‌های رسانه‌های اجتماعی، امکانات تعاملی قابل ملاحظه‌ای برای کاربران اینترنتی فراهم کرده است. امروزه تغییرات فرهنگی موجب شده که مردم ترجیح دهند در عین تنهایی، ارتباطات گسترده‌ای با جهان پیرامون خود داشته باشند. شبکه‌های اجتماعی این خواسته را تامین کرده‌اند. این شبکه‌ها با سرویس‌های خود، موجب تاثیرگذاری بیشتر بر زندگی آنها و جامعه و نیز رفتارهای اجتماعی می‌شوند (چیت ساز و سالک، ۱۳۹۵). همین تاثیرات شبکه‌های اجتماعی بر تغییرات فضای حاکم بر نهاد خانواده هم ملموس است. این پژوهش با استفاده از رویکرد کیفی به دنبال مطالعه تغییرات الگوی خانواده با محوریت شبکه‌های اجتماعی تدوین

شده است. چرا که با توجه به مبانی نظری و مطالعات پیشین درمورد تغییرات نهاد خانواده و تغییرات جامعه و تاثیرپذیری این دو پدیده از هم در نحوه تحولات و شکل‌گیری آنها، اهمیت تحقیق در مورد آن در هر زمان دارای اهمیت ویژه‌ای است. وقتی این تحولات با ادراک معنایی همراه می‌شود که افراد از دیدگاه خود به نقش شبکه‌های اجتماعی در نهاد خانواده و مقایسه آن در دو زمان متفاوت می‌دهند این مطالعه عمق یافته و جنبه‌های گوناگون آن بررسی می‌شود. سوال اصلی پژوهش کیفی حاضر نیز بر این موضوع تاکید دارد و به دنبال کشف مفاهیم و مقوله‌های دقیق‌تری از تغییرات خانواده با نگاه به تاثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی و ارائه مدل پارادایمی تعاملات، شرایط و پیامدهای تغییرات نهاد خانواده است.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع کیفی بوده و با شیوه نظریه داده بنیاد انجام می‌شود. روش نظریه داده بنیاد شیوه‌ای است که برای رسیدن به شناخت موضوع مورد مطالعه و یا موضوعاتی که در مورد آنها پژوهش‌های جامعی صورت نگرفته است و دانش کنونی در خصوص آن محدود است (رضوی و همکاران، ۲۰۱۳). مشارکت‌کنندگان پژوهش حاضر متشکل از ۱۵ نفر از زنان و مردانی هستند که از دانش و اطلاعات کافی در زمینه خانواده و تغییرات آن برخوردار بودند. ملاک ورود به مطالعه داشتن اطلاعات و شناخت کافی در خصوص موضوع مورد مطالعه بود. در این پژوهش برای انتخاب موردها از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده و فرآیند نمونه‌گیری تا رسیدن به مرحله اشباع ادامه یافته است. در پژوهش حاضر به منظور تحلیل داده‌ها و اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها از کدگذاری باز و محوری و گزینشی استفاده شده است. به این نحو که یافته‌های مصاحبه بعد از چندین بار مطالعه با عنایت به اهداف پژوهش در دو مرحله باز و محوری کدگذاری شده است.

شیوه اجرا. به منظور بررسی فرآیند تغییرات خانواده در مصاحبه‌های انجام شده، پس از نمونه‌گیری، مصاحبه‌هایی با مشارکت‌کنندگان صورت گرفت. این مصاحبه که گفت‌وگوی عمیق پژوهشگر با افراد نمونه بوده به طور میانگین یک ساعت به طول انجامیده است. با هدف درک و کشف مقوله‌های مرکزی و فرعی از روابط اعضای خانواده با توجه به نقش و کارکرد هریک و همچنین ارتباط بین این مقولات، سوالات انتخاب و پرسیده شدند. هر یک از مفاهیم استخراج شده در دسته‌بندی مشخصی براساس ارزش‌های خانوادگی، نقش‌ها و روابط اعضا گردآوری شدند تا مقولات محوری تحقیق از دل این گفتگوها مشخص شوند. برای رسیدن به درک دقیقتر، فراوانی و درصد این مفاهیم نیز بررسی شد. پس از درک مقوله‌های خرد و ابعاد آنها برای رسیدن به مقوله اصلی و مرکزی به بررسی مقوله‌های عمده و ابعاد آن پرداخته شد.

یافته‌ها

در پژوهش حاضر، مصاحبه‌های آغازین جمله به جمله خوانده شد و پس از کدگذاری جملات، مقولات آغازین پدیدار گردید. با تحلیل خط به خط و با استفاده از رویه طرح پرسش، مقایسه و مراجعه مکرر به داده‌ها، داده‌های خام به مفاهیم تبدیل گردید.

جدول ۱. ماتریس مفاهیم، خرده مقوله‌ها و مقوله‌های عمده به تفکیک ابعاد شرایطی، تعاملی و پیامدی

مفهوم	مقوله‌های خرد	ابعاد مقوله‌های خرد	مقوله‌های عمده	ابعاد مقوله‌های عمده	مقوله مرکزی
مفاهیم	تعاملات انحصاری	شرایطی	تعیین‌گری سنت	پیامد اولیه	موبایلی شدن خانواده
			<p>اهمیت آداب و رسوم، پوشش کامل، عدم ارتباط با غریبه، حفظ حرمت ناموس، بی‌اعتمادی به سایرین، تعامل با اعضای خانواده، کمک کردن به خانواده، اطمینان به خانواده، مشارکت در کارهای خانواده، احتیاط در تعامل، شرکت در دیدارهای فامیل نزدیک، ارتباط محدود با دیگران، محدود کردن دوستی‌ها.</p> <p>حرمت بزرگترها، ترس از پدر، ترس از برادران، پشتیبان بودن پدر، تکیه گاه بودن برادران، حامی بودن خانواده، رئیس بودن پدر، توجه به حرف‌های پدر، تصمیم‌گیری پدر، اهمیت اجازه پدر، حرمت نگاه‌داشتن پدر</p>	سلطه پدر سالاری	تعاملی
			<p>پایبندی به دین، شعایر دینی، رسم و رسوم محلی، اهمیت حضور در مراسم سوگواری، تعزیه، عروسی فامیل، التزام به باورهای دینی، اهمیت عقاید دینی، توجه به حریم‌ها، احترام اقوام، ارزش زبان محلی، حرمت گذاشتن به طایفه</p>	غلبه ارزش - های دینی و قومی	تعاملی
مقوله مرکزی	مقوله‌های خرد	ابعاد مقوله‌های خرد	مقوله‌های عمده	ابعاد مقوله‌های عمده	مقوله مرکزی
			مدرن شدن ساختاری و کارکردی	شرایطی (ثانویه)	

	شرایطی	<p>گسترش رسانه‌های جمعی، افزایش استفاده از ماهواره در خانواده، پوشش اینترنتی زندگی فراگیر، فراگیری موبایل، تبلت در بین بچه‌ها، ازدیاد پوشش فضای مجازی، فراگیری فیسبوک، اینستاگرام، تلگرام، واتساپ، وایبر، توئیتر، دسترسی به گفتگوهای عمومی و خصوصی در خانه، تبلیغات گسترده در فضای مجازی، ارتباطات مجازی.</p>
(پیامد ثانویه)	فردی شدن نهاد خانواده	<p>کنترل پایین فرزندان توسط والدین، حق و حقوق زنان، باسواد شدن زنان، نقش پررنگ زن در خانواده، گرایش به استقلال، اهمیت فرزندان، عدم پذیرش افکار والدین توسط بچه‌ها، تفاوت در نگرش، نقش کم پدر، اقتصادی شدن بچه‌ها، نگاه مادی به والدین توسط فرزندان، گرایش به جدایی از والدین، باسواد بچه‌ها.</p>
	تعاملی	<p>بالا بودن سواد تکنولوژیکی، استفاده زیاد از فضای مجازی، عضویت در کانال‌های مجازی، ارتباط با دنیا، یادگیری مهارت‌های جدید، زبان جدید، فن و فنون تازه، بستر ادامه تحصیل، شانس‌های کار، برخورداری از امکانات رفاهی</p>
	تعاملی	<p>باورهای ضعیف، عدم التزام به رسم و رسوم، بی توجهی به ارزش‌ها، کم توجهی به حرمت دیگران، عدم احترام به بزرگترها، مادی شدن بچه‌ها، توجه به خوش گذرانی، اهمیت تفریح، نادیده گرفتن شعایر دینی، کم توجهی به پوشش، نمایش بدن، دنبال مد بودن، عادی شدن روابط دختر و پسر، افزایش ارتباطات فرا ازدواجی، کم توجهی به نماز، کم توجهی به حلال و حرام، تضعیف خانواده، چت‌های مجازی، هم بستری مجازی، پوشش متفاوت نسل جدید، استفاده ابزاری از فضای مجازی توسط فرزندان، استفاده از فضای مجازی برای فخرفروشی، شوی مسایل خصوصی در شبکه‌های مجازی.</p>

فرزندآوری پایین، کم شدن بچه‌ها، تهاجر به تک فرزندی، اشتغال پدر و مادر، مشغله والدین، وقت کم والدین، اشتغال به تحصیل، کم شدن ارتباطات، تعامل کم با دیگران، گرایش به تجمل، مدگرایی، گسترش ازدواج‌های مدرن، نقش فضای مجازی در ازدواج، تاثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی در نوع مصرف، لباس پوشیدن، برخورد کردن، رفتارهای اجتماعی، فراگیری رفیق بازی دختر و پسر، بالا رفتن میانگین سن ازدواج، تاخیر در ازدواج، ظهور سلاقی متفاوت، کم توجهی به والدین، بی توجهی به امر و نهی پدر و مادر، تصمیم گیری‌های مستقل بچه‌ها.	تحول تعاملی ساختاری خانواده
---	-----------------------------

تعیین‌گری سنت

با تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه با مشارکت کنندگان این پژوهش در خصوص الگوی خانواده در سال‌های قبل از دهه ۷۰ مقوله محوری تعیین‌گری سنت در خانواده‌ها به دست آمد. آن‌ها بیشتر به مفاهیمی اشاره کردند که در مقوله‌های فرعی تعاملات انحصاری، سلطه پدرسالاری و غلبه ارزش‌های دینی و قومی طبقه‌بندی شده است. به یک معنا می‌توان گفت که پدرسالاری و غلبه ارزش‌های دینی و قومی شرایط لازم را برای تعاملات انحصاری و محدود در بین اعضای خانواده به وجود می‌آورد.

تعاملات انحصاری

مشارکت کنندگان این پژوهش در پاسخ به شرایط حاکم بر نهاد خانواده در سال‌های قبل از دهه ۷۰ به مفاهیمی نظیر اهمیت آداب و رسوم، پوشش کامل، عدم ارتباط با غریبه، حفظ حرمت ناموس، بی‌اعتمادی به سایرین، تعامل با اعضای خانواده، کمک کردن به خانواده، اطمینان به خانواده، مشارکت در کارهای خانواده، احتیاط در تعامل، شرکت در دیدارهای فامیل نزدیک، ارتباط محدود با دیگران، محدود کردن دوستی‌ها اشاره کردند که در مقوله فرعی تعاملات انحصاری و محدود طبقه‌بندی شده است.

رضایی، زن ۴۵ ساله با تحصیلات کارشناسی ارشد چنین می‌گفت:

«یادم می‌آید که همیشه مادرم بهم سفارش می‌کرد که با کسانی که نمی‌شناسم کمتر ارتباط داشته باشم، حرف‌های مگوی خانواده را به هیچ‌کسی نگویم و اگر هم می‌خواهم دوستی داشته باشم ترجیح من این باشد که از اعضای فامیل باشم».

قاسمی، مرد ۵۲ ساله با تحصیلات دکتری چنین اظهار داشت:

«تجربه خودم اگر در این مورد بگم می‌تونم به حفظ احترام بزرگترها اشاره بکنم. تو خونه همیشه پدرم می‌گفت که به بزرگان روستامون احترام بذارم، حرمت آن‌ها را نگه دارم. پدرم تاکید می‌کرد که اگر این کار رو نکنی فردا روز پشت سرت چیزای بدی می‌گن تو روستا. خیلی باید مواظب باشی»

جدول ۳: مفاهیم و مقوله محوری تعاملات انحصاری

مفاهیم	مقوله محوری	فراوانی	درصد
	ی		
اهمیت آداب و رسوم، پوشش کامل، عدم ارتباط با غریبه، حفظ حرمت ناموس، بی‌اعتمادی به سایرین، تعامل با اعضای خانواده، کمک کردن به خانواده، اطمینان به خانواده، مشارکت در کارهای خانواده، احتیاط در تعامل، شرکت در دیدارهای فامیل نزدیک، ارتباط محدود با دیگران، محدود کردن دوستی‌ها.	تعاملات انحصاری خانواده	۱۳	۹/۹۲

سلطه پدرسالاری

برخی از مشارکت‌کنندگان در رابطه با شرایط نهاد خانواده در سال‌های قبل از دهه ۷۰ به مفاهیمی مانند حرمت بزرگترها، ترس از پدر، ترس از برادران، پشتیبان بودن پدر، تکیه گاه بودن برادران، حامی بودن خانواده، رئیس بودن پدر، توجه به حرف‌های پدر، تصمیم‌گیری پدر، اهمیت اجازه پدر، حرمت نگه داشتن پدر اشاره کردند که در مقوله سلطه پدرسالاری طبقه‌بندی شده است.

صفایی، زن ۴۸ ساله با تحصیلات کارشناسی ارشد چنین می‌گفت:

«از جمله شرایطی که در دهه‌های قبل از ۷۰ در سیستم خانواده ایرانی‌ها بود باید به حرمت پدر در خانواده به عنوان نان‌آور خانواده اشاره کرد. چیزی که خیلی مهم بود این بود که همواره مادرمون به ما تاکید داشت که باید به پدر و برادرهامون احترام بذاریم. اونا حامی خانواده هستند و حرمت نگه داشتن آن‌ها واجب است.»

جدول ۳. مفاهیم و مقوله محوری سلطه پدرسالاری

مفاهیم	مقوله محوری	فراوانی	درصد
حرمت بزرگترها، ترس از پدر، ترس از برادران، پشتیبان بودن پدر، تکیه گاه بودن برادران، حامی بودن خانواده، رئیس بودن پدر، توجه به حرف‌های پدر، تصمیم‌گیری پدر، اهمیت اجازه پدر، حرمت نگه داشتن پدر	سلطه پدر سالاری	۱۱	۸/۳۹

غلبه ارزش‌های دینی و قومی

برخی از مشارکت‌کنندگان در رابطه با شرایط نهاد خانواده در سال‌های قبل از دهه ۷۰ به مفاهیمی نظیر پایبندی به دین، شعایر دینی، رسم و رسوم محلی، اهمیت حضور در مراسم سوگواری، تعزیه، عروسی فامیل، التزام به باورهای دینی، اهمیت عقاید دینی، توجه به حریم‌ها، احترام اقوام، ارزش زبان محلی، حرمت گذاشتن به طایفه اشاره کردند که در مقوله غلبه ارزش‌های دینی و قومی طبقه‌بندی شده است.

صادقی، زن ۴۹ ساله دانشجوی دکتری در این خصوص چنین گفت:

«اون روزا واقعیت این بود که به شعایر دینی و رسم و رسوم خیلی اهمیت میدادن و خانواده‌ها هم از اول به بچه‌هاشون آموزش می‌دادن که باید به این ارزش‌ها و شعایر پایبند بود و مطابق آن‌ها عمل کرد. در واقع سنت‌ها اهمیت اساسی داشتند و خانواده‌ها هم به فرزندان خود عمل به آن را توصیه و سفارش می‌کرد». بخشی، مرد ۵۰ ساله با مدرک کارشناسی ارشد چنین اظهار داشت:

«من در سنین نوجوانی و جوانی یادم هست که در مراسم‌های سوگواری و عزاداری و مناسبت‌های مختلف با خانواده حضور داشتیم حتی در مراسم‌های مربوط به ازدواج فامیل هم منتظر دعوت و درخواست و اینا نبودیم به صورت خودجوش شرکت می‌کردیم، کمک می‌کردیم و واقعا دلخوش بودیم».

جدول ۴. مفاهیم و مقوله محوری غلبه ارزش‌های دینی و قومی

مفاهیم	مقوله محوری	فراوانی	درصد
پایبندی به دین، شعایر دینی، رسم و رسوم محلی، اهمیت حضور در مراسم سوگواری، تعزیه، عروسی فامیل، التزام به قومی باورهای دینی، اهمیت عقاید دینی، توجه به حریم‌ها، احترام اقوام، ارزش زبان محلی، حرمت گذاشتن به طایفه	غلبه ارزش‌های دینی و	۱۲	۹/۱۶

مدرن شدن ساختار و کارکرد خانواده

مدرنیزاسیون و پدیده نوسازی همراه با گسترش رسانه‌های جمعی و بالا رفتن آگاهی‌های مردم در خصوص سبک‌های زندگی موجبات تغییر و تحولات وسیعی در عرصه‌های مختلف جامعه ایرانی شد. در این میان نهاد خانواده هم مستثنی نبوده به طوری که هم در ساختار و هم در کارکرد آن تغییراتی را به وجود آورده است. در این پژوهش ظهور عصر جدید و سبک زندگی موبایلی با تعامل هم شرایط را برای مدرن شدن خانواده در ساختار و کارکرد فراهم ساخته است.

ظهور عصر جدید

برخی از مشارکت کنندگان در رابطه با شرایط زمینه‌ای موثر بر تغییرات نهاد خانواده به مفاهیمی نظیر جاده‌سازی، باز شدن راه‌های روستایی، ارتباط با شهرها، گسترش مدارس در روستاها، حضور گسترده دختران در مدارس، ورود دختران و پسران به دانشگاه، باسواد شدن جامعه، توسعه شبکه مخابرات، ورود گسترده تلویزیون به روستاها، آگاه شدن جامعه اشاره کردند که در مقوله ظهور عصر جدید طبقه بندی شده است.

یزدانی، مرد ۴۷ ساله با مدرک دکتری در این خصوص گفت:

«در رابطه با تغییرات خانواده بعد از دهه ۷۰ مجموعه‌ای از عوامل تاثیرگذار هستند که می‌توان به گسترش مدارس در شهرها و روستاها و متعاقب آن ورود دختران و پسران به دانشگاه‌ها اشاره کرد که تاثیر زیادی را در بالابردن آگاهی مردم بازی می‌کرد. همین امر موجب تغییراتی در ساختار خانواده‌ها شد».

جدول ۵. مفاهیم و مقوله محوری ظهور عصر جدید

مفاهیم	مقوله محوری	فراوانی	درصد
جاده‌سازی، باز شدن راه‌های روستایی، ارتباط با شهرها، گسترش مدارس در روستاها، حضور گسترده دختران در مدارس، ورود دختران و پسران به دانشگاه، باسواد شدن جامعه، توسعه شبکه مخابرات، ورود گسترده تلویزیون به روستاها، آگاه شدن جامعه	ظهور عصر جدید	۱۰	۷/۶۳

سبک زندگی موبایلی

برخی از مشارکت‌کنندگان این پژوهش در خصوص شرایط زمینه‌ای به مفاهیمی مانند گسترش رسانه‌های جمعی، افزایش استفاده از ماهواره در خانواده، پوشش اینترنتی فراگیر، فراگیری موبایل، تبلت در بین بچه‌ها، ازدیاد پوشش فضای مجازی، فراگیری فیسبوک، اینستاگرام، تلگرام، واتساپ، وایبر، توییتر، دسترسی به گفتگوهای عمومی و خصوصی در خانه، تبلیغات گسترده در فضای مجازی، ارتباطات مجازی اشاره کردند که در مقوله سبک زندگی موبایلی طبقه‌بندی شده است.

اکبری، مرد ۴۲ ساله دانشجوی دکتری چنین گفت:

«میشه گفت اکثر نهادها و کارکردهای آن‌ها را با اندکی مسامحه می‌توان به قبل از فراگیری موبایل و امکانات آن و بعد از گسترش آن تقسیم کرد. نهاد خانواده هم بعد از این فراگیری به نظر شاهد خیلی از تغییرات شد به خصوص زمانی که شبکه‌های اجتماعی همچون اینستاگرام و تلگرام و... مورد استفاده اکثریت قرار گرفت میبینیم ساختار خانواده و کارکرد آن هم تغییرات جدی کرده است.»

محمودی، زن ۳۹ ساله دانشجوی دکتری چنین می‌گفت:

«الان تو خانواده‌ها همه مون شاهد هستیم که هر کس در گوشه‌ای از خانه از مشغول بازی یا سیر در شبکه‌های اجتماعی و کانال‌های مجازی می‌باشد. حتی برخی از ما که تمایلی به آوردن بچه نداریم ناشی از این امر باشه که نکنه وقتمون رو بگیره و به خوش گذرونی‌های الکی فضای مجازیمون نرسیم»

جدول ۶. مفاهیم و مقوله محوری سبک زندگی موبایلی

مفاهیم	مقوله محوری	فراوانی	درصد
گسترش رسانه‌های جمعی، افزایش استفاده از ماهواره در خانواده، پوشش اینترنتی فراگیر، فراگیری موبایل، تبلت در بین بچه‌ها، ازدیاد پوشش فضای مجازی، فراگیری فیسبوک، اینستاگرام، تلگرام، واتساپ، وایبر، توییتر، دسترسی به گفتگوهای عمومی و خصوصی در خانه، تبلیغات گسترده در فضای مجازی، ارتباطات مجازی.	سبک زندگی موبایلی	۱۵	۱۱/۴۵

فردی شدن نهاد خانواده

در دنیای امروز در جامعه ایران بسیاری از صاحب‌نظران بر فردی شدن خانواده ایرانی تاکید می‌کنند که مشارکت کنندگان این پژوهش نیز با مقوله‌های فرعی جابه‌جایی در قدرت، مهیا شدن فرصت‌های جدید، دگرذیسی ارزش‌ها، تحول ساختاری در خانواده به آن اشاره کرده‌اند.

جابه‌جایی در قدرت

برخی از مشارکت کنندگان این پژوهش در خصوص پیامدهای این تغییرات به مفاهیمی نظیر کنترل پایین فرزندان توسط والدین، حق و حقوق زنان، باسواد شدن زنان، نقش پررنگ زن در خانواده، گرایش به استقلال، اهمیت فرزندان، عدم پذیرش افکار والدین توسط بچه‌ها، تفاوت در نگرش، نقش کم پدر، اقتصادی شدن بچه‌ها، نگاه مادی به والدین توسط فرزندان، گرایش به جدایی از والدین، با سواد بچه‌ها اشاره کردند که در مقوله جابه‌جایی در قدرت طبقه‌بندی شده است.

صفاریان، مرد ۳۸ ساله دانشجوی دکتری گفت:

«واقعیت خانواده‌ها نشان می‌دهد که ما در سیستم خانواده با مشکلاتی مواجه هستیم زیرا در سال‌های قبل از دهه ۷۰ با افراط در پدرسالاری و مردسالاری مواجه بودیم که اصلاً زنان و بچه‌ها دیده نمی‌شدند و امروز هم شاهد مسایلی همچون نقش کم رنگ پدر خانواده و تمایل به استقلال بچه‌ها هستیم»

جدول ۷. مفاهیم و مقوله محوری جابه‌جایی در قدرت

مفاهیم	مقوله محوری	فراوانی	درصد
کنترل پایین فرزندان توسط والدین، حق و حقوق زنان، باسواد شدن زنان، نقش پررنگ زن در خانواده، گرایش به استقلال، اهمیت فرزندان، عدم پذیرش افکار والدین توسط بچه‌ها، تفاوت در نگرش، نقش کم پدر، اقتصادی شدن بچه‌ها، نگاه مادی به والدین توسط فرزندان، گرایش به جدایی از والدین، با سواد بچه‌ها.	جابه‌جایی در قدرت	۱۳	۹/۹۲

مهیا شدن فرصت‌های جدید

برخی از مشارکت کنندگان به فراهم شدن فرصت‌ها و انتخاب‌های جدید در نهاد خانواده عصر جدید پرداختند و به مفاهیمی مانند بالا بودن سواد تکنولوژیکی، استفاده زیاد از فضای مجازی، عضویت در کانال‌های مجازی، ارتباط با دنیا، یادگیری مهارت‌های جدید، زبان جدید، فن و فنون تازه، بستر ادامه تحصیل، شانس‌های کار، برخورداری از امکانات رفاهی اشاره کردند که در مقوله مهیا شدن فرصت‌های جدید طبقه‌بندی شده است.

اکبری، مرد ۵۰ ساله دارای مدرک کارشناسی ارشد در این خصوص چنین گفت:

«چیزی که ما در نهاد خانواده به خصوص بعد از سال‌های دهه ۹۰ مشاهده می‌کنیم وجود امکانات و منابع بیشتر در دست بچه‌هاست. آن‌ها شانس‌های موفقیت زیادی دارند. بسیاری از آموزش‌ها و فوت و فن‌ها را به راحتی می‌توان از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی دریافت کرد».

قربانی، زن ۴۴ ساله دانشجوی دکتری در تایید این اظهار نظر چنین گفت:

«الان مثل قدیم نیست که برای خیلی از آموزش‌ها و یادگیری‌ها بایستی وقت زیادی را در کلاس‌ها به صورت حضوری صرف می‌کردی. بچه با حضور در فضای مجازی می‌توانند به راحتی در کلاس‌ها شرکت کنند، یا اصلاً مهارت‌های خاصی را در زمینه‌های مختلف یاد بگیرند: این یعنی وجود انتخاب‌های جدید و بیشتر در زندگی».

جدول ۸. مفاهیم و مقوله محوری مهیا شدن فرصت‌های جدید

مفاهیم	مقوله محوری	فراوانی	درصد
بالا بودن سواد تکنولوژیکی، استفاده زیاد از فضای مجازی، عضویت در کانال‌های مجازی، ارتباط با دنیا، یادگیری جدید مهارت‌های جدید، زبان جدید، فن و فنون تازه، بستر ادامه تحصیل، شانس‌های کار، برخورداری از امکانات رفاهی	مهیا شدن فرصت‌های جدید	۱۰	۷/۶۳

دگرذیسی ارزش‌ها

برخی از مشارکت‌کنندگان در خصوص پیامدهای تغییرات الگوی خانواده در دنیای امروز به مفاهیمی نظیر باورهای ضعیف، عدم التزام به رسم و رسوم، بی‌توجهی به ارزشها، کم‌توجهی به حرمت دیگران، عدم احترام به بزرگترها، مادی شدن بچه‌ها، توجه به خوش‌گذرانی، اهمیت تفریح، نادیده گرفتن شعاير دینی، کم‌توجهی به پوشش، نمایش بدن، دنبال مد بودن، عادی شدن روابط دختر و پسر، افزایش ارتباطات فرا ازدواجی، کم‌توجهی به نماز، کم‌توجهی به حلال و حرام، تضعیف خانواده، چت‌های مجازی، هم‌بستری مجازی، پوشش متفاوت نسل جدید، استفاده ابزاری از فضای مجازی توسط فرزندان، استفاده از فضای مجازی برای فخرفروشی، شوی مسایل خصوصی در شبکه‌های مجازی اشاره کردند که در مقوله دگرذیسی ارزش‌ها دسته‌بندی شده است.

محمدی، مرد ۴۷ ساله در این خصوص گفت:

«البته تغییر و تحولات با این همه پیشرفت در حوزه‌های تکنولوژیکی و فناوری طبیعی هست ولی چیزی که شاید نگران‌کننده است این که در دنیای امروز بچه‌ها کمتر به آداب و رسوم و ارزش‌هایی که ماها به اونا پایبند بودیم، اهمیت میدن. بیشتر بچه‌ها حتی در سنین قبل از مدرسه با مادیات و پول و اینا انس می‌گیرند»

باقری، زن ۵۲ ساله داری مدرک دکتری چنین گفت:

«در دنیای جدید ارتباطات هم دچار تغییرات زیادی شده است. در خانواده مشاهده می‌کنیم که مثلاً ما در گذشته به پدر و مادرمون خیلی حرمت می‌داشتیم و روی حرفشون حرف نمی‌زدیم. ولی الان اینطور نیست بچه‌ها دیگر حرمت نگه نمی‌دارن تو هر کاری دخالت میکنند و بیشتر اهل خوشگذرانی و اینا هستن».

جدول ۹. مفاهیم و مقوله محوری دگردیسی ارزش‌ها

مفاهیم	مقوله محوری	فراوانی	درصد
باورهای ضعیف، عدم التزام به رسم و رسوم، بی‌توجهی به ارزش‌ها، کم‌توجهی به حرمت دیگران، عدم احترام به بزرگترها، مادی شدن بچه‌ها، توجه به خوش گذرانی، اهمیت تفریح، نادیده گرفتن شعایر دینی، کم‌توجهی به پوشش، نمایش بدن، دنبال مد بودن، عادی شدن روابط دختر و پسر، افزایش ارتباطات فراازدواجی، کم‌توجهی به نماز، کم‌توجهی به حلال و حرام، تضعیف خانواده، چت‌های مجازی، هم‌بستری مجازی، پوشش متفاوت نسل جدید، استفاده ابزاری از فضای مجازی توسط فرزندان، استفاده از فضای مجازی برای فخرفروشی، شوی مسایل خصوصی در شبکه‌های مجازی.	دگردیسی ارزشی	۲۳	۱۷/۵۵

تحول ساختاری در خانواده

برخی از مشارکت کنندگان به تحول ساختاری در خانواده تحت تاثیر فناوری بخصوص موبایل و شبکه‌های اجتماعی اشاره می‌کردند و به مفاهیمی نظیر فرزندآوری پایین، کم شدن بچه‌ها، تهاجر به تک فرزندی، اشتغال پدر و مادر، مشغله والدین، وقت کم والدین، اشتغال به تحصیل، کم شدن ارتباطات، تعامل کم با دیگران، گرایش به تجمل، مدگرایی، گسترش ازدواج‌های مدرن، نقش فضای مجازی در ازدواج، تاثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی در نوع مصرف، لباس پوشیدن، برخورد کردن، رفتارهای اجتماعی، فراگیری رفیق بازی دختر و پسر، بالا رفتن میانگین سن ازدواج، تاخیر در ازدواج، ظهور سلايق متفاوت، کم توجهی به والدین، بی توجهی به امر و نهی پدر و مادر، تصمیم‌گیری‌های مستقل بچه‌ها می‌پرداختند که در مقوله تحول ساختاری در خانواده طبقه‌بندی شده است.

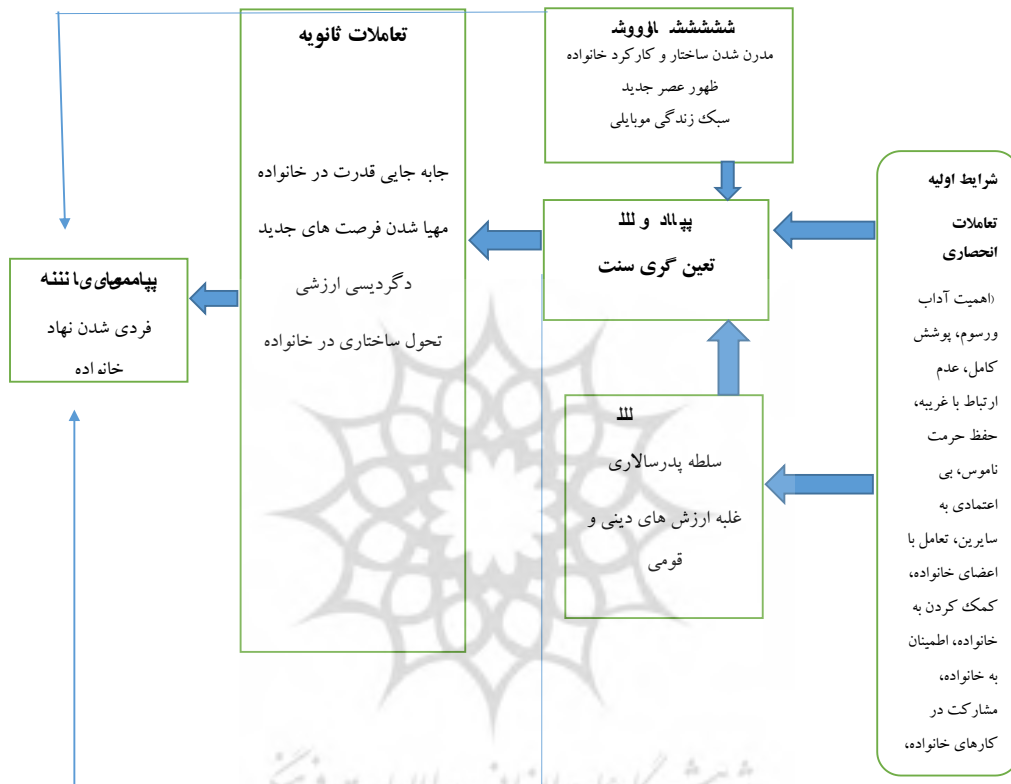
علیزاده، زن ۴۶ ساله دارای مدرک کارشناسی ارشد چنین می‌گفت:

«چیزی که الان در خانواده اتفاق افتاده این است که هر کدومون یک یا نهایتاً دو بچه داریم و به این موضوع هم افتخار می‌کنیم، مشغله‌مون را زیاد کرده‌ایم حتی به اون بچه‌ها درست و حسابی نمی‌رسیم چون صبح زود میریم سرکار و بعد برگشت از کار هم انتظار داریم که کسی باهامون کاری نداشته باشه و به فضای مجازی و گروه‌ها و کانال‌های خودمون برسیم».

جدول ۱۰. مفاهیم و مقوله محوری تحول ساختاری در خانواده

مفاهیم	مقوله محوری	فراوانی	درصد
فرزندآوری پایین، کم شدن بچه‌ها، تهاجر به تک فرزندی، اشتغال پدر و مادر، مشغله والدین، وقت کم والدین، اشتغال به تحصیل، کم شدن ارتباطات، تعامل کم با دیگران، گرایش به تجمل، مدگرایی، گسترش ازدواج‌های مدرن، نقش فضای مجازی در ازدواج، تاثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی در نوع مصرف، لباس پوشیدن، برخورد کردن، رفتارهای اجتماعی،	تحول ساختاری خانواده	در ۲۴	۱۸/۳۲

فراگیری رفیق بازی دختر و پسر، بالا رفتن میانگین سن ازدواج، تاخیر در ازدواج، ظهور سلايق متفاوت، کم توجهی به والدین، بی توجهی به امر و نهی پدر و مادر، تصمیم‌گیری‌های مستقل بچه‌ها

شکل ۱. مدل پارادایمی تعاملات، شرایط و پیامدهای تغییرات نهاد خانواده

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش مطالعه تغییرات الگوی خانواده با محوریت نقش شبکه‌های اجتماعی با رویکرد کیفی است. در این پژوهش بعد از کدگذاری یافته‌های مصاحبه، «موبایلی شدن خانواده» به عنوان هسته مرکزی استخراج گردید. واقعیت این است که فناوری‌های ارتباطی نوین و رسانه‌های اجتماعی و متعلقات آن یعنی شبکه‌های اجتماعی مانند اینستاگرام، تلگرام، واتساپ و... عرصه‌های مختلف زندگی مردم را دربر گرفته است. به نحوی که همه خانواده از پدر و مادر و فرزندان درگیر فضای مجازی شدند و به نوعی می‌توان گفت که در کنترل این فضا هستند. با ورود تکنولوژی‌های ارتباط جمعی و فراگیری شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین اعضای خانواده، بسیاری از شرایط خانواده با تغییرات اساسی مواجه شده است. در این میان

الگوهای حاکم بر خانواده از تعاملات و ارتباطات، مولفه قدرت و ارزش‌های خانواده با تغییرات جدی رو به رو شده است. این مساله را می‌توان در نتایج مطالعات پیشین و همینطور مشاهدات میدانی در خانواده‌ها به صورت خیلی ملموس مشاهده کرد.

براساس تحلیل داده‌های کیفی حاصل از مصاحبه‌های مشارکت‌کنندگان، در سال‌های قبل از دهه ۷۰ مجموعه‌ای از شرایط و تعاملات نظیر تعاملات انحصاری، سلطه پدرسالاری و غلبه ارزش‌های دینی و قومی موجب شکل خاصی از ساختار خانواده می‌شده که سنت در آن تعیین‌کننده و فرهنگ و ارزش‌های حاکم بر آن هم از نوع محدود و سنتی بود این فضا مورد احترام مردم و تخطی از آن با مجازات همراه بوده است. الگوی حاکم بر این فرهنگ سنتی، سلطه پدرسالاری و غلبه ارزش‌های دینی و قومی به شمار می‌رفته است. در این دوران نهاد خانواده هنوز با تکنولوژی مواجهه نداشت و در عوض دارای ویژگی‌های مرتبط بر تعیین‌گری سنت بوده است. مفاهیمی که مشارکت‌کنندگان این پژوهش در خصوص نهاد خانواده نظیر اهمیت آداب و رسوم، حفظ حرمت ناموس، بی‌اعتمادی به سایرین، تعامل با اعضای خانواده، ارتباط محدود با دیگران، محدود کردن دوستی‌ها، حرمت بزرگترها، ترس از پدر، ترس از برادران، پشتیبان بودن پدر، تکیه گاه بودن برادران، حامی بودن خانواده، اهمیت اجازه پدر، حرمت نگه داشتن پدر، پایبندی به دین، شعایر دینی، رسم و رسوم محلی، اهمیت حضور در مراسم سوگواری، تعزیه، توجه به حریم‌ها بیان داشته‌اند بیانگر سلطه سنت در نهاد خانواده بوده که متأثر از هنجارهای اجتماعی و ارزش‌های حاکم بر آن دوران بوده است.

ظهور عصر جدید و سبک زندگی موبایلی موجبات شرایطی را فراهم ساختند که منجر به مدرن شدن ساختار و کارکرد خانواده گردید (پارساکیا و همکاران، ۲۰۲۳). به قول آزاد ارمکی، خانواده ایرانی تحت تاثیر عوامل نوسازی از جمله شهرنشینی، اقتصاد صنعتی، توسعه نظام اداری، توسعه شبکه حمل و نقل، بهداشت مدرن، توسعه وسایل ارتباط جمعی و نظام آموزشی مدرن، تغییراتی را در ابعاد ساختاری و کارکردی خود تجربه کرده است. براساس اظهارات مشارکت‌کنندگان این پژوهش، فراگیری تکنولوژی موبایلی و شبکه‌های اجتماعی در بین اعضای خانواده‌ها گسستی را در نهاد خانواده به وجود آورد که قبل از این دوره اصلاً وجود نداشت. مجموعه تعاملات مقوله‌های جا به جایی قدرت در خانواده، مهیا شدن فرصت‌های جدید، دگردیسی ارزشی و تحول ساختاری در خانواده منجر به فردی شدن نهاد خانواده گردیده است.

موازن اخلاقی

ملاحظات اخلاقی در این پژوهش با جلب رضایت کامل و آگاهانه شرکت‌کنندگان رعایت شده است و به افراد درباره محرمانه بودن نتایج اطمینان داده شده است.

سپاسگزاری

از همه شرکت‌کنندگان در پژوهش به خاطر زمان و حوصله‌ای که در پاسخ به سوالات و انجام مصاحبه‌ها صرف کردند و همه کسانی که در اجرای این تحقیق همکاری داشتند؛ تشکر و قدردانی می‌شود.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان این مقاله در طراحی، مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، گردآوری داده‌ها، تحلیل آماری داده‌ها، پیش-نویس، ویراستاری و نهایی سازی نقش داشتند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، این مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.

منابع

- عزازی، شهلا. (۱۳۷۶). جامعه‌شناسی خانواده: با تاکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در ایران، تهران، روشنگران و مطالعات زنان.
- پیوزی، مایکل. (۱۳۷۹). یورگن هابرماس، ترجمه احمد تدین، تهران، هرمس.
- چیت ساز، محمد علی، و سالک، ساناز. (۱۳۹۵). بررسی جامعه‌شناختی اثرات شبکه‌های مجازی جدید بر زندگی فردی و اجتماعی، مهندسی فرهنگی، ۱۰(۸۶)، ۱۰۴-۱۲۶.
- عباس زاده، محمد، آقایی هیر، توکل، علیزاده اقدم، محمدباقر، و عدلی پور، صمد. (۱۳۹۹). نوسازی و تحول ارزش‌های خانوادگی سنتی در شهر تبریز، جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، ۹(۱)، ۱۶۱-۱۹۰.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۸). چشم اندازه‌های جهانی، ترجمه محمدرضا جلالی پور، تهران، طرح نو.
- زاهدی، محمد جواد، نایی، هوشنگ، دانش، پروانه، و نازک تبار، حسین. (۱۳۹۳). فرآیند نوسازی و ظهور مسایل جدید در خانواده، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۵(۵۶)، ۷-۳۷.
- ملکی، امیر، ربیعی، علی، شکرپیگی، عالییه، بالاخانی، قادر (۱۳۹۴). بررسی فردی شدن خانواده در ایران با تاکید بر روند تغییرات ساختاری و کارکردی خانواده ایرانی از سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۹۳، مطالعات راهبردی زنان، ۶۹(۶۹)، ۴۱-۹۶.

References

- Abbaszadeh, M., Aghayari Hir, T., Alizadeh Aghdam, M. B., & Adlipour, S. (2020). Modernization and transformation of traditional family values in Tabriz city, *Economic Sociology and Development*, 9(1), 161-190. (In Persian)
- Chitsaz, M. A., & Salek, S. (2016). Sociological investigation of the effects of new virtual networks on individual and social life, *Cultural Engineering*, 10(86), 104-126.
- Ezazi, S. (1997). *Sociology of the family: with emphasis on the role, structure and function of the family in Iran*, Tehran, enlighteners and women's studies.
- Giddens, A. (2009). *World Visions*, translated by Mohammad Reza Jalaipour, Tehran, new design. (In Persian)
- Kalogeraki, S. (2009). The divergence hypothesis in modernization theory across three European countries: The UK, Sweden and Greece, *Culture Unbound, Journal of Current Cultural Research*, 1(1), 161-178.

- Lai, Q., & Thornton, A. (2015) The making of family values: developmental idealism in Gansu, China, *Social Science Research*, 174-188.
- Maleki, A., Rabiei, A., Shokrbeigi, A., & Balakhani, Gh. (2015). Investigating the individualization of the family in Iran with an emphasis on the process of structural and functional changes of the Iranian family from 1956 to 2014, *Women's Strategic Studies*, (69), 41-96. (In Persian)
- Parsakia, K., Rostami, M., Saadati, N., Darbani, S. A., & Navabinejad, S. (2023). Analyzing the causes and factors of the difference between the girls of the generation Z and the previous generations in Iran from the perspective of social psychology. *Psychology of Woman Quarterly*, 4(1), 1-16.
- Piozzi, M. (2000). Jürgen Habermas, translated by Ahmed Tedin, Tehran, Hermes.
- Raymo, J. M., Hyunjoon P., Xie, Y. & Yeung, W. J. (2018). Marriage and Family in East Asia: Continuity and Change, *Annu. Rev. Sociol.* 41(1); 8-31.
- Tomas, M. C. (2013). Reviewing family studies: A brief comment on selected topics. *Revista Brasileira de Estudos de População*, 30(1), 171-198.
- Zahedi, M., Naibi, H., Danesh, P., & Naz Tabar, H. (2014). The process of modernization and emergence of new issues in the family, *Social Welfare Quarterly*, 15(56), 7-37. (In Persian)
- Zilinskiene, L., & Ilic, M. (2018) Changing family values across the generations in twentieth-century Lithuania, *Contemporary Social Science*, DOI:10.1080/21582041.2018.1516297.

Study of family pattern changes with emphasis on the role of social networks: Qualitative research

Neda. Khafri^{1*}

Abstract

Aim: The family is one of the influential social institutions in different societies that has undergone extensive changes in recent decades. Researchers and experts in the fields of humanities and social sciences consider various factors such as the development of urbanization, the development of universities and the promotion of the scientific level of citizens and the development of mass and social media to be effective in these changes. Therefore, the main purpose of this study was to understand and discover new concepts formed in the family institution with regard to the key role of social media. What macro and micro categories have social media introduced into the family institution and how has the approach of family members changed?

Method: This research is a qualitative approach and grounded theory. In-depth interviews were conducted with 15 men and women to collect data. Open, axial and selective coding was used to analyze the data. **Results:** The results of the data coding process showed that out of 131 concepts, 9 micro categories and 3 major categories were constructed and finally the central category of family networking was extracted. According to the participants in the study, in the years before the 1990s, the categories of monopoly interaction, patriarchal domination, and the dominance of religious and traditional values created the conditions for determining tradition.

Conclusion: "emergence of a new age" and "mobile lifestyle" It has led to "structural and functional modernization of the family" which, with the influential conditions of the categories of "transfer of power", "provision of new opportunities", "value transformation" and "structural transformation in the family" towards "individualization of the family institution" has turned.

Keywords: family, family change, social networks, family networking.

1. *Corresponding author: M.A., Faculty of Communication Sciences, Allameh Tabatabaie University, Tehran, Iran

Email: neda.khafri@gmail.com